

Základní výtvarné vyjadřovací prostředky a techniky

(Zpracováno podle HAZUKOVÁ, H. *Výtvarné činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe 2011. ISBN 978-80-87553-30-5)

Výtvarně zaměřená estetická **interakce dítěte - učitele - výtvarného díla**

Výtvarným prostředkem umožňujícím realizaci **výtvarného sdělení** může být za určitých podmínek **cokoliv** z hmotného okolí (přírodního i umělého) (Hazuková, 2011, s. 41)

Pouhá znalost „seznamu technik“, ani jejich praktické zvládnutí, nezaručuje plnou připravenost učitele pro jejich vhodný výběr!

Volba prostředků by měla probíhat s ohledem na konkrétní vzdělávací záměr, kontext úkolu, podmínky.

Postupné poznávání výtvarných vyjadřovacích prostředků patří do učiva vv:

1. **Prvky výtvarné řeči** (vizuálně obrazného vyjádření) – bod, linie, barva, plocha, prostor, světlo, tvar, hmota, objem, struktura aj.
2. **Vztahy mezi elementy** (principy jejich uspořádání) – symetrie a asymetrie, rytmus, kontrast a harmonie, proporcionalita, dynamičnost a staticčnost, stabilita a labilita aj.
3. **Výtvarné symboly** (významy, které jsou ve výtvarné formě odhalovány, jsou závislé na obraznosti, představivosti, fantazii tvůrce i diváka)
4. **Procesy tvorby** (způsoby transformace skutečnosti) – napodobení, náznak, nadsázka, zjednodušení, idealizace, parafráze, stylizace, personifikace aj.
5. **Materiálně-technické prostředky realizace**
 - a) Výtvarné techniky – plošné, prostorové, časoprostorové
 - b) Výtvarné instrumenty (nástroje) – tužka, dřívko, štětec, špachtle, nůžky suchý pastel, rydlo aj.
 - c) Výtvarné materiály – typy papíru, textil, dřevěné odřezky, barvy, hlína, sádra aj.

„Výtvarnost“ procesu nebo výsledku není zaručena automaticky použitím „výtvarných“ prostředků. „Výtvarnost“ výsledku závisí také na aktuálních dispozicích dítěte a schopnosti učitele nabízet a realizovat výtvarné činnosti!

Schopnost vhodného výběru, znalost a zacházení s výtvarnými prostředky je nezbytnou součástí učitelské kompetence.

Výtvarné činnosti (vnitřní, vnější):

Výtvarné vnímání

Výtvarná imaginace

Výtvarná tvorba

Komunikace/interpretace

Podoby výtvarné tvorby

- 1) **Explorační tvorba** (studijní, objevovací, zkoumající) – zprostředkovává poznatky o výtvarných prostředcích, rozvíjí dovednost s nimi zacházet, objevovat jejich výrazové možnosti

Může mít podobu výtvarného pokusu, hry s výtvarnými prostředky

Výtvarný experiment (shrnutá a pojmenovaná zkušenost, zaměřený na poznávací procesy, nelze hodnotit jeho kvalitu či úspěšnost)

Výtvarná hra – je sama cílem, převažují v ní emoce. Velký motivační význam, rozvíjí postoje dětí k tvořivosti, nelze hodnotit!

Př. Co udělá kapka barvy na ploše čtvrtky, kapeme-li ji z různé výšky. Co se stane, setká-li se se suchým/mokrým/škrobovým/klovatinovým podkladem.

- 2) **Volná tvorba**

Její výsledek není vázaný na konkrétní účel, užitek. V dětské tvorbě zde patří úkoly vědomého zobrazení (na daný námět).

Př. Tematické práce, ilustrace k písničkám, pohádkám (x profesionální ilustrace patří do tvorby užité!!)

- 3) **Užitá tvorba**

Váže se na konkrétní užití, směřuje k jednotě výtvarné formy a účelu, zvoleného materiálu i dekoru.

V dětské tvorbě by měla být realizována spíše jako explorační.

Př. Návrh na zdobný okraj snídaňového hrníčku – hledání různých variant řazení dvou prvků, rytmus, opakování, střídání vzdálenosti aj.

„Dárkové aktivity“ – nebezpečí dětských „manufaktur“! – mechanické vyrábění (nikoliv vytváření!) objektů vybraných dospělými bez výtvarné hodnoty.

- 4) **Výtvarná akce** – odehrává se v konkrétním čase a prostoru, nemusí mít materializovaný výsledek, spojuje výtvarnou, dramatickou, slovesnou, hudební, pohybovou činnost.

Lidové/zlidovělé tradice, rituály

Př. Podzimní uspávání a jarní probouzení stromů.

Výběr vhodných technik

Riziko návodných publikací (nezamýšlí se nad rozvojem žádoucích dispozic, nesměřují k očekávaným kompetencím)

Efektnost a samoučelnost technik na první pohled (bez použití ve vhodných souvislostech)

Úroveň technických dovedností, osvojených návyků, bezpečného zacházení s nástroji

Výběr techniky a dalších prostředků závisí na typu úkolu a aktuální připravenosti dětí.

Vhodnost ve vztahu k námětu

Priměřenost techniky (náročnost na čas, malá zkušenost dětí, bezpečnostní rizika aj.)

Technika sama není cílem úkolu, má splnění úkolu (řešení výtvarného problému) **umožňovat**, podporovat, nikoliv komplikovat!

Zařazování nových technik

Doporučení: předem si novou techniku/materiál vyzkoušet! (různá kvalita materiálu)

Vzdělávací možnosti výtvarných technik

Osvojení výtvarných technik je jen prostředkem rozvoje výtvarných dispozic!

Přehled výtvarných technik:

A) Od linie k ploše

1. Kresba - linie; jednobarevná, vícebarevná, kolorovaná; pozitivní, negativní (ve vztahu k podkladu); reliéfní; vykrývací; vyškrabávaná do podkladu; ostrá, rozetřená aj.
2. Malba – barevné skvrny, jejich kontrast a harmonie; vodou ředitelné barvy: krycí, vodové transparentní, potravinové, barevné tuše, suchý pastel
3. Kombinované techniky – monotyp, protisk aj.

B) Od plochy do prostoru (reliéf)

1. Plošné konstruování – koláž, dekoláž, asambláž
2. Tradiční grafické techniky – závisí na speciálním vybavení, náročné na dovednost, v MŠ málo využívané
3. Obdoby tradičních grafických technik – tisk z koláže (struktury), textilního vlákna
4. Nepravé grafické techniky – frotáže aj.
5. Zasahování do podkladu – perforace, mačkání (muchláž) aj.
6. Kombinování technik

C) Trojrozměrné vyjadřování, prostorové vytváření (hmota, světlo, stín)

1. Plastický přístup
2. Skulptivní přístup
3. Konstruktivní přístup (sestavování, vrstvení aj.)
4. Tvarování materiálu

D) Soudobé výtvarné postupy – časoprostorové: výtvarná akce, happening, performance, instalace, nová média (fotografie, počítačové programy)